Любов

Ленінград...

Що до цього слова додаси і що з нього викинеш? І Петро Перший, і Ломоносов, і Державін, і Пушкін, і Лермонтов, і Гоголь, і Крилов, і Достоєвський, і Щед-рін, і Некрасов, і Шевченко, і Рєпін, і Сєченов, і Бехте-рєв, і Павлов.

І Суворов...

І Ленін...

І Смольний...

І перші заграви Великої Жовтневої соціалістичної революції.

І Кіров...

І, нарешті, страхіття блокади, чудеса героїзму, відваги й мужності...

І пафос відновлення й відбудови.

Город мислі, науки, літератури, революції, героїзму, пафосу і ентузіазму...

Як багато всього поклала історія на гранітні плечі города-красеня, города-богатиря...

Але це ж іще не все.

Ленінград має ще ж і Неву, і Невку, і Фонтанку, і Мойку, і канали, і острови, і Невський проспект, і Ад— міралтейський шпиль, і Петропавловську фортецю, і Шліссельбург, і Петергоф, і палаци, і музеї, і заводи, і фабрики, і сади, і парки, і сквери... І пам'ятники... і Олександро-Невську лавру, і багато ще дечого...

І це ще не все.

Ленінград має ще ленінградців і ленінградок...

Кожний ленінградець і кожна ленінградка мають у своїх грудях — серце... Гаряче серце.

Бронза "Мідного вершника", граніт Неви, брук Невського і зелень дерев знають і відчувають, що те гаряче серце ленінградців і ленінградок належить їм...

І ніколи і бронза, і граніт, і зелень, навіть в най-студеніші ленінградські дні, не бувають холодними: їх обгортає й гріє гаряче серце ленінградців і ленінградок.

Серце...

Де серце — там і любов...

Коли говорити про Ленінград, не можна не говорити про любов.

Про справжню любов — ніжну й щиру, гарячу й са-мовіддану, глибоку й зворушливу.

— Хто й кого ото так любить? — запитаєте. Ленінградки і ленінградці люблять своє чудове місто Ленінград. Люблять ніжно й щиро, гаряче й самовіддано, глибоко й зворушливо. Любов та промениться з їхніх очей, з їхніх постатей. Вона в їхніх руках, у роботі, в поведінці і в голосі.

— Я — ленінградець! Я — ленінградка!

Коли ви почуєте ці слова, — а ви їх почуєте обов'язково і не один раз! — ніколи не відчуєте в них хвастощів та пихи, — ні! — бринить у тих словах тільки або ніжна гордість, або гордовита ніжність.

— Я гордий, — чи горда, — що маю честь бути громадянином Ленінового міста, і я щасливий, — чи щаслива, — що віддаю городові-героєві любов свою.

І тоді цілком зрозуміло, чому так чисто на ленінградських вулицях, чому так швидко, за якийсь один рік після блокади, — позагоювані гарматні та бомбові рани на ленінградських будівлях (принаймні в центрі), чому на кожній вулиці ви бачите ремонт будинків, чому доріжки в скверах та садках посипані піском, чому такі чистенькі й веселі, пофарбовані свіжою фарбою, трамваї і тролейбуси.

І не подумайте сказати ленінградцеві чи ленінградці, що, мовляв, і у нас не гірше, а може, навіть і краще, як у вас (це, звісно, коли вам захочеться трішечки хвастонуть!), що й ми, мовляв, своє місто не менше од вас любимо (це, звісно, коли вам хочеться трішечки позадаватись!), — ніколи цього ленінградцям не говоріть.

Бити вони вас не битимуть, — ленінградці народ дуже чемний і дуже гостинний, — проте таким поглядом на вас подивляться, що краще б ударили.

А найгірше в цьому для нас те, що вони мають право так дивитись.

Ну, не будемо про це говорити, давайте краще про любов...

Ну, от, приміром, пам'ятники...

"Мідний вершник", "Первому Вторая", — скульптурне чудо.

"Первому"— це тому, що "Россию вздернул на дыбы".

Петрові Першому, теслі й імператорові.

З якою трепетною любов'ю загортали його ленінградці й ленінградки землею, піском і щебенем, "насипали високу могилу" над ним, щоб не пошкодила його ворожа бомба чи снаряд...

І врятували гордість і любов свою.

І знову рветься з постаменту, готовий через ріку Неву перестрибнути, гарячий мідний огонь-жеребець, і ви чуєте, як тріщать поводи в руках теслі й імператора, що того жеребця стримує.

А навкруги стоять радісні ленінградці і ленінградки, і від променів у їхніх очах на міді коня й вершника золоті зайчики стрибають.

Єсть у Ленінграді, на Невському проспекті, Анічков міст.

Славний той міст знаменитими чотирма вороними бронзовими кіньми. Коні таки справді знамениті...

Скільки в них руху, скільки скаженого якогось запалу, що боязно за тих силачів, що їх здержують.

Дивишся на тих коней і думаєш: от іще раз рвонеться, опиниться бідолаха силач під містком, а коник— хвоста трубою і — вздовж по Невському.

— Лови мене! Держи мене!

Так і підмиває тебе підбігти до вороного й гаркнуть:

— Тпр-р-р-р! Стій, не балуй!

Отакі коні...

Почалась Велика Вітчизняна війна.

Фашисти під Ленінградом.

Обережно, любовно знімають ленінградці й ленінградки своїх улюблених коників з їхніх п'єдесталів і закопують у сусідньому садку глибоко в землю...

І лежать баскі коні глибоко під землею, а ленінградці і ленінградки над тимчасовою їхньою могилою квіти садовили...

І так аж до тої пори, коли німці так рвонули від Ленінграда, що чи наздогнали б їх і баскі коні...

Червень 1945 року...

Вороні красені коні знову на своїх місцях на Аніч-ковому мосту.

Мабуть, чи не весь Ленінград брав участь у процесі і в процесії "воскресіння" своїх улюбленців...

Ніякі заборони й попередження міліції не скупчуватися, не заважати роботі по перенесенню коней на свої місця успіху не мали.

Кожен ленінградець і кожна ленінградка вважають за свій обов'язок хоч чим-небудь, хоч трішечки, хоч крихітку дати і свого труда, і своєї любові до такої великої торжественної справи, як перенесення скульптурних шедеврів на свої місця.

І стоять вони тепер на мосту своїм, ще баскіші, ще гарячіші, ще вороніші, ніж колись були.

Ніби відповідають на любов ленінградок і ленінградців до них потроєнням своїх знаменитих властивостей.

А ленінградці купами стоять і милуються з них.

І хоч куди б ви йшли чи зайшли, — чи то на вулиці, чи в магазині, чи в парикмахерській, у кав'ярні, в їдальні, — скрізь ви чуєте:

— А коники наші на Анічковому мосту стоять! Бачили?

— Аякже. Бачив. Як не подивитись!

* * *

Щасливий Ленінград — город-богатир, город-герой, що має таких у себе ленінградців і ленінградок...

Щасливі ленінградці й ленінградки, що живуть у такім прекраснім городі, городі Леніна, городі сліпучої слави, сяєво якої промениться над усією нашою Радянською Вітчизною.

Щасливий Ленінград, що має за свою Вітчизну — Радянський Союз.

Щасливий Радянський Союз, що має в собі місто Ленінград.

Хай благословенна буде і хай росте любов ленінградців і ленінградок до свого героя города.

Хай ще буйніше розквітне любов до славного міста в серцях усіх радянських громадян.

І до своїх рідних городів так само.

Ленінградки

Мені аж ніяк не хочеться, щоб хто-небудь подумав, що все, що я говоритиму про ленінградок, робиться тільки через те, що, мовляв, хто ж таки, бувши у привітних господарів у гостях, каже господині:

— Ну, яка ж таки, хазяюшка, ви нечепурна та несимпатична! І пироги у вас глевкі?! І діти ваші хулігани! А чоловік — п'яниця! Бабуся ваша завтра вмре! І взагалі не розумію, чому вас і досі ще тролейбус не переїхав?!

Таких гостей не буває.

Гості завжди чемні та ввічливі, але ми, бувши чемними та ввічливими ленінградськими гостями, говоритимемо про ленінградок з почуттям найщирішого захоплення, подиву і найглибшої пошани не тільки через те, що ми гості...

Один із потомственних ленінградців, прекрасний поет Олександр Прокоф'єв, правда, одразу нам заявив:

— Киньте, хлопці, дурниці! Які ви в чорта гості?! Ви в себе вдома! Понятно?!

"Понятно" то воно "понятно", та після такої заяви ще трудніше, бо, виходить, що писатимеш про свій дім, про себе, значить, а, як відомо, сама себе хвалить тільки гречана каша.

Отже, для делікатності треба, щоб ми були ленінградськими гостями.

Я заздалегідь знаю, що, навіть, як я землю гризтиму, ви мені не повірите, що ленінградки ні в трамваях, ні в автобусах, ні в тролейбусах не штовхаються.

Я сам не вірив... І досі те, думаючи про ці дивовижні властивості ленінградських жінок, сам собі говориш:

— Не може бути!

Нічого не поробиш: факт!

В Ленінграді ви входите в трамвай, чи в тролейбус, чи в автобус спокійно, чинно, благородно, і коли вам треба пройти вперед, вам дадуть дорогу та ввічливо ще й скажуть:

— Будь ласка!

Ленінградки ремонтують своє рідне місто.

На кожній улиці ви побачите — і не на одному будинкові, — там риштування, там колиски, а на риштуваннях і на колисках ходять, стоять і сидять ленінградські жінки.

Вони загоюють рани свого красеня города, заподіяні німецьким звіром, вони чепурять свій коханий Ленінград.

Вони дуже вже багато зробили з того часу, як розірвано було фашистську блокаду героїчного міста.

І знову ж таки не повірите: штукатурщиці, каменщиці, ремонтуючи будинки і вулиці, не заляпують вас, коли ви повз них проходите.

Вас обов'язково, коли ви самі не помітите, попередять, щоб ви обійшли це місце, а коли й не попередять, то припинять роботу, доки ви пройдете.

Не так, як деінде:

— Проходьте, проходьте!

А в цей час вам на бриль ціла лопатка глини:

— Ляп!

Ленінградки щодня миють свій Ленінград.

Ми гостювали в Ленінграді чудесної ленінградської весни, коли привітно усміхалось сонце, зеленіли дерева, ленінградки ходили своїми широкими й просторими вулицями з букетами конвалій, і перламутрилися ленінградські ночі...

І щодня ленінградки мили свої вулиці.

І не обливали вас...

Попервах, маючи все-таки деякий життєвий досвід, я, побачивши ленінградку із шлангом в руках, зразу вдарив швиденько на той бік вулиці, незважаючи навіть на те, що не було напису: "Переходити тут!"

Дома, коли тебе обіллють замість тротуару, то ти знаєш, де сушитися, а в гостях незручно мокрою куркою ходити.

Перейшов і дивлюсь, що ж воно буде?

І що ж ви гадаєте: проходять ленінградці повз той страшний шланг, і ніхто не обтрушується, ніхто обличчя не витирає, і навіть ніхто не підстрибує, щоб лись на черевиках урятувати.

Тоді й я ризикнув. Знову перейшов вулицею і поволеньки, не поспішаючи, попрямував прямо на шланг.

Іду, а сам собі думаю: "Ну, — думаю, — доведеться, мабуть, підскочити та: "Ух! Ух!" — вроді як колись у Псьол з водяного млина пірнав".

Нічого подібного.

Підійшов до шланга, ленінградка пальцем припинила струм, сказала "будь ласка", і я собі пройшов сухий, як порох!

Я хочу попередити, що те, про що я говорив і далі говоритиму, я роблю од щирого серця, говорив і говоритиму, як про непреложні факти, самі по собі факти. Нікого я не мав і не маю на думці ні з ким порівнювати...

Ленінградки— красиві.

Це зовсім не значить, що по інших наших прекрасних містах і містечках, селах і селищах жінки некрасиві.

Скрізь наші жінки красиві! Скрізь-скрізь! Але, невважаючи на це, ленінградки красиві!

Викрутився чи ні?

Вони красиві зовнішньо: стрункі і голубоокі, привітні і чепурно одягнені...

Але ще красивіші вони красою внутрішньою. Красою жінки-героїні, що пережила страшні, невимовне жахні роки нечуваної блокади, пережила, перенесла і перемогла разом із своїм батьком, братом, чоловіком, разом із своїм бойовим другом — Червоної Армії воїном.

Не може не світитися цей героїзм в її променистих очах, не може вистраждана нею перемога не підносити гордовито її ніжно-стрункy фігуру...

Не може ленінградка бути некрасивою і зовнішньо, і внутрішньо.

І ленінградка — красива.

Це — взагалі...

А оце — зосібно.

Тролейбус...

Тролейбуси в Ленінграді новенькі, чистенькі, літають ленінградськими вулицями прудко.

Здивував нас такий факт: пасажири в тролейбусах переважно чоловіки.

І все якось вони так у тролейбусі розташовуються, що заповнюють передню частину машини.

"В чім річ?" — думаю собі.

Додивився-таки.

Ну на який тролейбус не глянеш — водій (шофер) обов'язково молода і до того гарна дівчина.

Ну й зрозуміло, що пасажири переважно чоловіки і всі товпляться наперед.

Самому теж довелося у тролейбусні пасажири пошитися.

Не можна витримать!

Та де ж витримати, коли спереду сидить водій, як квітка, кабіна уквітчана конваліями, черемхою, тюльпанами, — їдеш, як у казці...

Ай дай ленінградці!

Ну, ясно, що при такій організації тролейбусного руху місячний план перевозок пасажирів виконується за півтора дня.

А що робиться, як зірветься оте тролейбусне коліщатко, ролик отой з дроту?!

Ви б побачили!

Всі пасажири стрімголов кидаються того ролика до дроту пристроїти один поперед одного.

А водій стоїть, посміхається:

— Не всі разом, громадяни! Дайте он тому блондинові, хай він! Іншим разом як зіскочить, тоді ви пристроїте!

Блондин — сам не свій. Лице щасливе, посміхається, і вже так пристроює того ролика, так пристроює: одно око на роликові, а друге на водієві...

Мені так ні разу й не пощастило ролика пристроїти: молодші затирають.

Ленінградська жінка...

Хай буде щаслива, хай буде весела ленінградська жінка після всього пережитого.

Хай виростуть її немовлята, що їх так багато ми бачили по ленінградських садках, парках і скверах.

На її втіху і на ще більшу славу її города, города-героя!

— Ми любимо свій город, дуже любимо, — сказала мені ленінградка.

— Я бачу це, пересвідчився в цьому, — одказав я їй..

— І що ви на це скажете? — запитала вона.

— Одно можу з сумом сказати: як жалко, що я не Ленінград!

Герої города-героя

Ленінград — город-герой.

Як це розуміти?

Чи може бути так, що от стоїть собі город, стоїть віками, і раптом — в найтрагічніші часи свого буття — він, город, сам собою робить героїчний подвиг, достойний Золотої Зірки Героя...

Очевидно, що так бути не може.

Славою героя вінчають свій город люди.

Ленінградці в страшні часи тяжкої блокади уквітчалн гранітні груди свого міста Золотою Зіркою...

А от спитайте когось Із ленінградців, хто пережив усю блокаду:

— Ви — герой?

Подивиться ленінградець на вас так, як дивиться лікар на пацієнта, усміхнеться і піде далі...

І хоч скільки б ви таким способом шукали серед ленінградців і ленінградок героїв, — не знайдете...

Нема героїв...

А от, не дуже дошукуючись героїв, поїдьте ви на околиці города-богатиря. Там вам покажуть передній краї героїчної оборони Ленінового міста, а за кількадесят метрів передній край гітлерівців І скажуть:

— Отут ми стояли на смерть! І ні на крок назад!

Тоді ви озирніться: ви побачите димарі заводу ім. Кірова, будівлі великого міста і, може, навіть почуєте дзвінки трамваїв і гудки тролейбусів...

А поруч вас — руїни славнозвісної Пулковської обсерваторії.

І вам іще скажуть:

— Захоплення гітлерівцями Пулковських висот означало б для Ленінграда смерть. І ми стояли на смерть. Смерть не встояла, а ми встояли.

Вам не треба тоді шукати героїв... Ви вітайте кожного ленінградця і кожну ленінградку, чи працює він тепер над відбудовою свого улюбленця города, чи спить вічним сном, благородною ленінградською землею покритий...

І не допитуйтесь у живих, що кожний із них в ті страшні часи робив: чи стояв у бліндажі переднього краю, чи підносив на передній край набої, чи гасив у місті запалювальні бомби, чи рятував поранених, чи годував слониху Бетсі та лева в зоологічному саду, чи закопував у землю бронзово-вороні коні з Анічкового мосту, чи будував над "Мідним вершником" укриття, чи, прориваючись вузькою стежкою Ладозького озера, підвозив зголоднілим ленінградцям і ленінградкам сухарі...

Всіх ви їх вітайте... Живих... А над могилами неживих скиньте шапку й уклоніться низько. І вийде так, що, не шукаючи героїв, ви вітатимете героїв живих і шануватимете героїв неживих.

Серед великої і просторої площі Нового Ленінграда знайшло собі в дні блокади тимчасовий притулок Гвардійське кладовище.

Вічним сном спочивають там герої-гвардійці... Ленінградці і ленінградки у вільні хвилини квітчають дорогі могили квітами...

І не треба питати, чию саме могилу прикрасила ніжними конваліями й запашною черемхою ота он чорноброва й кароока дівчина, що печально над могилою голову схилила.

— Ні, — відповість вона. — Родичів особисто моїх тут нікого нема. Тут усі наші рідні.

Як підете в глиб кладовища, то зліва, аж на самому майже краю його, побачите мармуровий постамент.

Під постаментом тим спочиває вічним сном земляк наш Красношапка Микола, двадцятилітній сержант, снайпер і уславлений герой оборони Ленінграда.

Далеко від села Луганського, що на Донеччині, до Ленінграда, та не чужа земля покрила молоде снайперове тіло: рідна земля, ленінградська земля.

Знаємо-бо ми, що єсть молоді ленінградці, які спочивають на широких просторах України Радянської, — і не чужа їм земля українська, як не чужа Миколі Красношапці ленінградська земля.

Ось через це саме й пишуть бойові Миколаєві друзі його рідним батькам в українське село Луганське:

"Дорогі батьки Миколи Красношапкй, Марко Пилипович та Параска Сергіївна!

7 червня 1945 року до нас, бійців відділення імені Миколи Красношапки, приїхали українські письменники.

Ми розповіли їм про Вашого сина-героя, який хоробро захищав велике місто Ленінград, свою Радянську Батьківщину і всіма нами любиму Україну.

Клянемося Вам бути гідними Миколи Красношапки, любити і захищати свій народ, як наш бойовий товариш, який над життя любив свою Вітчизну.

Ми будемо безнастанно удосконалювати свою бойову майстерність, щоб у першу-ліпшу хвилину бути готовими битися з ворогами нашої Вітчизни так, як бився Микола Красношапка, — стійко, вміло і мужньо.

Бажаємо Вам доброго здоров'я, дорогі Марко Пилипович та Параска Сергіївна.

Міцно тиснемо Ваші руки.

Громов, Михайлов, Уваров, Носков, Гусаров, Дубін, Шушарін, Хомутов, Кузнецов, Єврашев",

Що ж розповіли бойові друзі Миколи Красношапки українським письменникам?

От що.

Було це в серпні 1942 року.

Сержант Микола Красношапка і з ним ще кілька товаришів снайперів зайняли окоп на передовій.

Аж ось після скаженого мінометного й артилерійського вогню пішли фашисти в атаку.

Красношапка першими пострілами валить чотирьох гітлерівців.

Від сержанта не відстають і його товариші.

Німці падають, але по трупах своїх солдатів уперто лізуть уперед.

Ось вони вже біля бруствера.

Скомандувавши: "Вперед!", Красношапка орлом вилітає на бруствер, валить ще кілька фашистів із гвинтівки і — за гранати.

Вибухами гранат він розкидає перші лави фашистів.

Але гітлерівців багато.

Вони прориваються в окоп.

— Ні, — кричить Микола, — не буде по-вашому! — і, мов той лев, кидається на них. Тріскають од ударів прикладом фашистські голови. Постріл — і Микола падає. Але знову підводиться. Праву йому руку перебито, груди прострелено, але Красношапка лівою рукою хватає з землі гранату і б'є по ворогові.

Німецьку атаку відбито.

Перед нашим окопом десятки німецьких трупів.

Коли Миколу везли в госпіталь, він сказав:

— Хлопці! Я зробив що міг! Може, й мало я зробив, так вірю, що ви зробите більше! Прощайте! Як тільки видужаю, зразу ж вернусь до вас!

Не вернувся Микола...

Спочиває герой оборони славного Ленінграда Микола Красношапка під білим мармуровим постаментом на Гвардійському кладовищі города-героя...

Микола Красношапка, обороняючи Ленінград, знав, що він обороняє Україну, як знали й славні ленінградці, що, обороняючи Україну, вони обороняють Ленінград. Бо всі вони боронили свою велику Батьківщину — СРСР.

1945